

2.2. Antstolių institucinės veiklos pokyčiai

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos
Privatinės teisės institutas

Mykolas Kirkutis

El. paštas: mkirkutis@mruni.eu

Prof. dr. Vigintas Višinskis

El. paštas: vigvis@gmail.com

DOI: 10.13165/LT-20-02-08

Santrauka. Teismo sprendimo vykdymo procesas yra svarbi sudėtinė teisės į teisminę gynybą dalis. Nuo to, kaip vykdomi teismų sprendimai, priklauso visuomenės pasitikėjimas valstybės teisine sistema, taip pat teisės į teisminę gynybą realumas ir efektyvumas. Įstatymų leidėjui pakeitus vykdomųjų dokumentų dėl pinigų išieškojimo pateikimo antstoliui vykdyti tvarką ir nustačius, kad tokie vykdomieji dokumentai antstoliams paskirstomi per Antstolių informacinę sistemą Sprendimų vykdymo instrukcijoje nustatyta tvarka, paneigiama principinė išieškotojo teisė tiek pasirinkti, tiek pakeisti priverstinai vykdomąjį dokumentą vykdančią antstolį, kuria iš esmės ir grindžiamas privatus vykdymo proceso modelis. Taip pat proporcingai skirstant vykdomuosius dokumentus dėl pinigų išieškojimo tarp antstolių eliminuojama antstolių tarpusavio konkurencija, kuri buvo svarbi užtikrinant vykdymo proceso efektyvumą ir išieškotojo pažeistų teisių gynimo realumą.

Reikšminiai žodžiai: antstolis, vykdymo procesas, vykdymo proceso modelis, valstybės atsakomybė, vykdymo proceso efektyvumas.

Įvadas

Lietuvos Respublikos Seimas 2019 m. gruodžio 19 d. priėmė Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso¹ (toliau – CPK) straipsnių, reglamentuojančių vykdymo procesą, pakeitimo įstatymą² (toliau – Pakeitimo įstatymas), kuriuo CPK 650 straipsnis buvo papildytas 3 dalimi. Šis nuo 2021 m. sausio 1 d. įsigaliojęs pakeitimas vykdymo procesui svarbus keliais aspektais. Pirma, nustatoma, kad vykdomasis dokumentas dėl pinigų išieškojimo iš to paties skolininko būtų paskirtas vykdyti antstoliui, jau vykdančiam išieškojimą iš šio skolininko. Antra, apribojama išieškotojo teisė pasirinkti vykdomąjį dokumentą vykdančią antstolį, nustatant, kad vykdomuosius dokumentus dėl pinigų išieškojimo antstoliams paskirstys Antstolių informacinė sistema Sprendimų vykdymo instrukcijoje³ nustatyta tvarka.

Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti minėtų CPK pakeitimų priėmimo aplinkybes ir atskleisti šios teisėkūros iniciatyvos galimas rizikas bei problemas, susijusias su priverstinio sprendimų vykdymo efektyvumu, bei jos įtaką sprendimų vykdymo procesui. Tyrimo objektas – CPK 650 straipsnio pakeitimas, iš dalies keičiantis antstolių institucinės veiklos modelį ir apribojantis išieškotojo galimybes pačiam pasirinkti vykdomąjį dokumentą dėl pinigų išieškojimo vykdančią antstolį, taip pat centralizuojantis to paties skolininko atžvilgiu vykdomas vykdomąsias bylas dėl

1 Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, Nr. 36-1340.

2 Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 604, 605, 609, 610, 611, 620, 650, 654, 679, 682, 727, 728, 733, 737, 744, 750, 753, 754, 766, 767, 769 ir 778 straipsnių pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2019-12-30, Nr. 21560.

3 Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2020 m. liepos 16 d. įsakymas Nr. 1R-219 „Dėl teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymo Nr. 1R-352 „Dėl Sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“ pakeitimo“. *TAR*, 2020-07-16, Nr. 15891.

piniginių sumų išieškojimo. Šio tyrimo metu taikyti įvairūs duomenų rinkimo metodai. Pagrindinis jų – dokumentų analizės metodas. Taip pat taikyti apibendrinamasis, sisteminės analizės ir lyginamasis metodai.

2.2.1. Vykdomųjų bylų centralizavimas skolininko atžvilgiu

Viena iš vykdymo procese Pakeitimo įstatymu įtvirtintų naujovių – reikalavimas vykdomąjį dokumentą dėl pinigų išieškojimo iš to paties skolininko paskirti vykdyti antstoliui, jau vykdančiam išieškojimą iš šio skolininko.

Pagal iki minėto pakeitimo galiojusią tvarką, CPK nenustatė įpareigojimo išieškotojui dėl visų to paties skolininko skolų kreiptis į tą patį antstolį. Priešingai, CPK 650 straipsnis⁴, reglamentuojantis vykdomojo dokumento pateikimą, nustatė, kad vykdomąjį dokumentą antstoliui vykdyti gali pateikti išieškotojas ar jo atstovas, vykdomąjį dokumentą išdavusi institucija ar pareigūnas. Teismų praktikoje pripažinta, kad toks teisinis reguliavimas grindžiamas dispozityvumo principu, kuris lemia, jog jam priklausančiomis teisėmis, taip pat ir teise išieškoti teismo ar kitos institucijos priteistą sumą, gali naudotis išieškotojas savo nuožiūra.⁵ Tai reiškia, kad išieškotojas ne tik pats sprendė, ar įgyvendinti jam priklausančią reikalavimo teisę priverstine tvarka, ar ne, tačiau ir kuriam antstoliui patikėti reikalavimo teisės priverstinį realizavimą.

Vienintelis kriterijus, iš dalies ribojęs išieškotojo teisę pasirinkti vykdomąjį dokumentą vykdančią antstolį, – vykdomojo dokumento vykdymo vieta. Remiantis Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo⁶ (toliau – Antstolių įstatymas) 2 straipsnio 3 dalimi, teisingumo ministrui perduota teisė nustatyti tiek antstolių skaičių, tiek ir priskirti jiems veiklos teritorijas. Vienas iš būtinų atlikti veiksmų antstoliui gavus vykdomąjį dokumentą vykdyti – pareiga patikrinti, ar nėra aki-vaizdžių kliūčių priimti vykdomąjį dokumentą vykdyti. Tokia kliūtimi pripažįstama aplinkybė, kai vykdomasis dokumentas vykdytinas ne to antstolio, kuriam pateiktas vykdyti vykdomasis dokumentas, veiklos teritorijoje, t. y. pateiktas ne pagal vykdomojo dokumento vykdymo vietą (CPK 590 straipsnis).

CPK vykdomojo dokumento vykdymo vieta skiriama priklausomai nuo subjekto – skolininko. Jeigu skolininkas yra fizinis asmuo, vykdomąjį dokumentą antstolis vykdo pagal šio asmens gyvenamąją, jo turto buvimo arba jo darbo vietą. Jeigu skolininkas yra juridinis asmuo, vykdomąjį dokumentą antstolis vykdo šio skolininko buveinės arba jo turto buvimo vietoje.⁷ Esant alternatyviai galimybei pasirinkti vykdymo vietą, ieškotojui buvo suteikiama teisė nuspręsti, pagal kurį iš vykdymo vietos kriterijų pateikti vykdomąjį dokumentą vykdyti. Tačiau Pakeitimo įstatymu nustačius reikalavimą vykdomąjį dokumentą dėl piniginių sumų išieškojimo iš to paties skolininko paskirti vykdyti antstoliui, jau vykdančiam išieškojimą iš šio skolininko, iš esmės eliminuojama išieškotojo teisė pasirinkti sprendimą vykdančią antstolį atsižvelgiant į alternatyvius vykdymo vietos kriterijus. Nėra abejonių, jog didžiąją dalį antstolių vykdomų vykdomųjų dokumentų sudaro vykdomieji dokumentai dėl piniginių sumų išieškojimo. Todėl galima teigti, kad šis pakeitimas iš esmės keičia antstolių institucinės veiklos modelį.

Vis dėlto reikalavimas vykdomuosius dokumentus dėl pinigų išieškojimo iš to paties skolininko paskirti vykdyti antstoliui, jau vykdančiam išieškojimą iš šio skolininko, nėra absoliutus. Ši nuostata netaikytina tais atvejais, kai naujas vykdomasis dokumentas nėra vykdytinas šio antstolio veiklos teritorijoje.

4 CPK 650 straipsnio 1 dalies redakcija, galiojusi iki 2020 m. gruodžio 31 d.

5 Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2T-109-943/2019⁶, Liteko informacinė paieška, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=a218fde0-0351-4962-9804-2b31eba09b6a>.

6 Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-05-29, Nr. 53-2042.

7 Vigintas Višinskis, „Teismo sprendimo įvykdymo vieta“, *Jurisprudencija*, 79 (2006): 129.

Atkreiptinas dėmesys, kad antstolis, kaip valstybės įgaliotas asmuo, kuriam valstybė suteikė vykdomųjų dokumentų vykdymo funkciją, atlikdamas jam įstatymo priskirtas funkcijas vykdymo procese, turi vadovautis bendraisiais teisiniais interesų derinimo ir proporcingumo principais, kurie reiškia, kad antstolis privalo imtis visų teisėtų priemonių išieškotojo interesams tinkamai apginti, nepažeisdamas kitų vykdomo proceso dalyvių teisių bei teisėtų interesų (Antstolių įstatymo 3 str. 1 d.). Tai reiškia, kad vykdomo procese galioja bendrasis civiliniame procese įtvirtintas šalių lygiateisiškumo principas, kuris yra svarbus užtikrinant vienodas asmenų (tiek skolininko, tiek išieškotojo) teises vykdomo procese.

Pagrindinis šios teisėkūros iniciatyvos tikslas – sumažinti vykdomosiose bylose patiriamas vykdymo išlaidas, kurių atlyginimo pareiga kyla skolininkui, neturinčiam galimybės ne tik pasirinkti priverstinius vykdomo veiksmus atliekančio antstolio, bet ir atsisakyti atlyginti vykdomo metu patirtas išlaidas, įskaitant atlygį antstoliui. Kai išieškojimai iš to paties skolininko vykdomi skirtingų antstolių, neabejotina, kad gerokai padidėja bendra vykdomo išlaidų suma, nes kiekvienas antstolis atlieka daugelį tų pačių vykdomo veiksmų, kuriuos pakaktų atlikti vieną kartą, jei visi išieškojimai iš to paties skolininko būtų vykdomi to paties antstolio. Todėl galima teigti, jog šia iniciatyva privilegijuojami skolininko interesai, siekiant užtikrinti mažesnes priverstinio vykdomo metu patiriamas finansines išlaidas. Nors šis įstatymų leidėjo tikslas – sumažinti skolininkui tenkančius vykdomo procese patiriamas finansines išlaidas – vertintinas teigiamai, autorių nuomone, priimti pakeitimai turi ir neigiamų aspektų vykdomo proceso efektyvumui bei pačiai antstolių institucinei veiklai.

Pirmiausia minėtais pakeitimais nėra visiškai užtikrinamas tikslas sumažinti vykdomo procese patiriamas vykdomo išlaidas centralizuojant priverstinį vykdomųjų dokumentų vykdymą to paties skolininko atžvilgiu. Lingvistinė CPK 650 straipsnio 3 dalies analizė leidžia teigti, kad reikalavimas vykdomuosius dokumentus perduoti vykdyti antstoliui jau atliekančiam priverstinius vykdomo veiksmus to paties skolininko atžvilgiu taikytinas tik vykdomiesiems dokumentams dėl pinigų išieškojimo. Kaip tik minėta dalis nustato, kad vykdomieji dokumentai dėl pinigų išieškojimo antstoliams bus paskirstomi Antstolių informacinės sistemos Sprendimų vykdomo instrukcijoje nustatyta tvarka: proporcingai visiems toje veiklos teritorijoje veikiantiems antstoliams atsižvelgiant į Sprendimų vykdomo instrukcijoje nustatytas vykdomųjų dokumentų kategorijas ir išieškotinių sumų dydžius, taip pat užtikrinant, kad naujas vykdomasis dokumentas dėl išieškojimo iš to paties skolininko būtų paskirtas vykdyti antstoliui, jau vykdančiam išieškojimą iš šio skolininko, išskyrus atvejus, kai naujas vykdomasis dokumentas nėra vykdytinas šio antstolio veiklos teritorijoje. Kaip matyti, analizuojamas reikalavimas nebus taikytinas tais atvejais, kai antstoliui bus pateikiami vykdyti vykdomieji dokumentai ne dėl pinigų išieškojimo. Tai leidžia daryti išvadą, kad kitų kategorijų vykdomuosius dokumentus išieškotojas galės pateikti savo pasirinktam antstoliui. Todėl įstatymų leidėjo tikslas smarkiai sumažinti vykdomo procese patiriamas vykdomo išlaidas, kurias atlyginti privalo skolininkas, nebus įgyvendintas visa apimtimi. Iš priimto Pakeitimo įstatymo parengiamųjų dokumentų nėra aišku, kodėl centralizuojami tik vykdomieji dokumentai dėl pinigų sumų išieškojimo, o ne visi to skolininko atžvilgiu vykdomi vykdomieji dokumentai. Nors didžiąją daugumą antstoliams pateikiamų priverstinai vykdyti vykdomųjų dokumentų sudaro vykdomieji dokumentai dėl piniginių sumų išieškojimo, autorių nuomone, visų vykdomųjų dokumentų iš to paties skolininko vykdymą perdavus vienam antstoliui, nediferencijuojant jų pagal kriterijus, galėtų būti efektyviau užtikrinamas įstatymo leidėjo tikslas gerokai sumažinti skolininkui tenkančią ekonominę naštą atlyginti vykdomo proceso metu patiriamas vykdomo išlaidas dėl besidubliuojančių veiksmų priverstinius vykdomo veiksmus atliekant skirtingiems antstoliams. Be to, tokiu būdu vienas antstolis disponuotų visa informacija apie skolininką, skolininkui būtų paprasčiau bendradarbiauti su antstoliu vykdomo procese, nes dėl išieškotojų reikalavimų patenkimo tvarkos skolininkui tektų bendrauti su vienu antstoliu, ir pan.

Antra, minėtu pakeitimu paneigiama ne tik išieškotojo galimybė pasirinkti vykdomąjį dokumentą vykdančią antstolį (šis aspektas plačiau nagrinėjamas kitoje skiltyje), bet ir išieškotojo galimybė

pakeisti vykdomąjį dokumentą neefektyviai vykdančių antstolį kitu toje vykdymo vietos teritorijoje veikiančiu antstoliu. CPK 631 straipsnio 1 dalies 1 punkte reglamentuojama, kad vykdomasis dokumentas, pagal kurį išieškojimas nebuvo vykdomas arba buvo nevisiškai įvykdytas, yra grąžinamas išieškotojui išieškotojo prašymu. Vykdomojo dokumento grąžinimas išieškotojui per įstatymų nustatytą terminą netrukdo iš naujo pateikti šį dokumentą vykdyti (CPK 631 str. 3 d.). Teismų praktikoje šis CPK įtvirtintas reguliavimas pripažįstamas kaip viena iš išieškotojo teisės pasirinkti sprendimą vykdančių antstolį išraiškų, kai ieškotojas gali pakeisti vykdomąjį dokumentą vykdančių antstolį kitu toje pačioje veiklos teritorijoje veikiančiu antstoliu.⁸

Įstatymų leidėjui įtvirtinus reikalavimą vykdomuosius dokumentus dėl pinigų išieškojimo iš to paties skolininko perduoti vykdyti išieškojimą iš šio skolininko jau vykdančiam antstoliui, išieškotojo teisės pakeisti vykdomąjį dokumentą vykdančių antstolį praktinis įgyvendinimas tampa komplikotas arba praktiškai neįgyvendinamas tais atvejais, kai skolininko atžvilgiu išieškojimas vykdomas pagal skirtingų išieškotojų pateiktus vykdomuosius dokumentus. Tokiais atvejais, vienam iš išieškotojų atsiėmus vykdomąjį dokumentą ir teikiant jį vykdyti pakartotinai, toks vykdomasis dokumentas, remiantis pirmiau minėtu reikalavimu, būtų paskiriamas vykdyti tam pačiam antstoliui, dėl kurio galimai neefektyvių priverstinio vykdymo veiksmų išieškotojas ir atsiėmė vykdomąjį dokumentą.

Apibendrintai galima teigti, kad nors šia iniciatyva siekiama naujų vykdomųjų dokumentų vykdymą to paties skolininko atžvilgiu perduoti kito vykdomojo dokumento pagrindu iš šio skolininko priverstinius vykdymo veiksmus jau atliekančiam antstoliui, taip optimizuojant vykdymo procese patiriamas išlaidas, tačiau šis reguliavimas nėra pakankamai suderinamas tiek su išieškotojo teise pasirinkti sprendimą vykdančių antstolį, kuria ir buvo grindžiamas privataus priverstinio vykdymo modelis, tiek su išieškotojo teise pakeisti neefektyviai priverstinius vykdymo veiksmus atliekančių antstolį.

Pavyzdžiui, kaimyninėje Lenkijoje, siekiant užtikrinti skolininko interesų apsaugą vykdymo procese, antstoliui buvo numatyta pareiga atsisakyti priimti vykdomąjį dokumentą vykdyti, jeigu antstolis nustato, kad kitoje to paties skolininko vykdomojoje byloje vykdymas trunka ilgiau nei šešis mėnesius.⁹ Taip pat Lenkijoje skolininkui numatyta teisė kreiptis į teismą dėl vykdymo išlaidų sumažinimo, jei skolininkas mano, kad antstoliui mokama vykdymo išlaidų suma yra neproporcingai didelė.¹⁰

Atkreiptinas dėmesys, kad kiek panaši, tačiau kur kas švelnesnė antstolių institucinės veiklos reforma buvo įgyvendinta ir Lenkijoje, kai buvo nustatytas 10 000 vykdomų vykdomųjų bylų limitas tuo atveju, kai antstolis buvo pasirinktas paties išieškotojo iniciatyva.¹¹ Šį pakeitimą kritikavo daugybė organizacijų: išieškotojai, darbdaviai, Nacionalinė teisėjų taryba, teismai ir socialiniai aktyvistai, ginantys skolininkų teises. Lenkijoje ši kritika išlikusi ir iki šių dienų, nurodant, kad pakeitimai neturi jokių privalumų skolininkams, nes vykdymo procese antstoliai nepaiso skolininkų interesų ir siekia kuo greičiau įgyvendinti išieškotojo reikalavimo teises ir užbaigti vykdomąją bylą, kad galėtų priimti vykdyti naujas.¹²

Tai leidžia teigti, kad išieškotojo teisės pasirinkti vykdomąjį dokumentą vykdančių antstolį ribojimas turi neigiamų pasekmių tiek vykdymo proceso dalyvių interesams, tiek teisingumo realiam įvykdymui. Dalinis išieškotojo teisės pasirinkti antstolį ribojimas, kuris buvo priimtas kaimyninėje Lenkijoje nustatant antstolio vykdomų vykdomųjų bylų limitą, vykdymo procese antstolį skatina įgyvendinti išieškotojo reikalavimo teisę priverstinai bet kokiomis priemonėmis ir kuo greičiau,

8 Vilniaus apygardos teismo 2018 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-969-232/2018°, Infollex paieška, <http://www.infollex.lt/tp/1569435>.

9 Hadryan Milena, „Bailiff enforcement in Poland – Standards of practice, Polish and Swedish legal terms and collocations in the area of debt enforcement“, *International Journal of Legal Discourse*, 1(1) (2016): 136.

10 *Ibid.*

11 *Ibid.*, 136–137.

12 *Ibid.*, 137.

nepaisant skolininko interesų.¹³ O Lietuvoje priimtais antstolių institucinės veiklos pakeitimais buvo visiškai apribota kreditoriaus galimybė kontroliuoti antstolio veiklą. Dėl to, autorių nuomone, kyla grėsmė, kad antstolis gali prarasti suinteresuotumą efektyviu vykdymo procesu arba vykdymo procese pirmenybė gali būti teikiama pavienių išieškotojų interesams.

2.2.2. Išieškotojo teisės pasirinkti vykdomąjį dokumentą vykdančių antstolių ribojimas

Tuo pačiu CPK 650 straipsnio pakeitimu iš esmės keičiama vykdomuosius dokumentus dėl pinigų išieškojimo vykdančių antstolių skyrimo tvarka. Naujuoju reguliavimu nustatoma, kad vykdomuosius dokumentus dėl pinigų išieškojimo antstoliams paskirstys Antstolių informacinė sistema. Remiantis Pakeitimo įstatymo 23 straipsnio 2 dalimi, ši tvarka įsigalioja 2021 m. sausio 1 d., o pagal to paties straipsnio 4 dalį, ji taikytina tik tiems vykdomiesiems dokumentams, kurie pateikiami vykdyti nuo 2021 m. sausio 1 d., ir vykdomieji dokumentai antstoliams paskirstomi neatsižvelgiant į vykdomuosius dokumentus, pateiktus vykdyti iki šio pasikeitimo įsigaliojimo.

Atsižvelgiant į tai, kam valstybė yra perdavusi priverstinio sprendimų vykdymo funkcijas, teisės doktrinoje¹⁴ išskiriami trys priverstinio vykdymo sistemų modeliai: a) viešasis, kai priverstinio vykdymo veiksmus atlieka išimtinai valstybės tarnautojai; b) privatus, kai priverstinis sprendimų vykdymas perduotas privatiems subjektams (antstoliams); c) mišrus, kai priverstinius vykdymo veiksmus gali atlikti ir valstybės tarnautojas, ir privatus antstolis. Iki 2003 m. įgyvendintos antstolių institucinės reformos Lietuvoje priverstinis sprendimų vykdymas buvo patikėtas valstybiniam teismo antstoliams. Dėl neefektyvaus viešojo vykdymo sistemos modelio, kai valstybiniai teismo antstoliai išieškotojams sugrąžindavo tik apie 9 proc. išieškomų skolų, buvo nuspręsta reformuoti antstolių institucinę veiklą Lietuvoje priverstinį sprendimų vykdymą perduodant privatiems antstoliams. Minėtos reformos tikslas buvo sukurti konkurencingą rinką tarp sprendimus vykdančių antstolių, taip skatinant greitą ir efektyvą priverstinį vykdymo procesą. Kaip tik įgyvendinant šį tikslą dabartinio CPK vykdymo proceso reglamentavimas grindžiamas kreditoriaus teise pasirinkti sprendimą vykdančių antstolių. Tai buvo grindžiama idėja, pagal kurią priverstinis sprendimų vykdymas būtų vykdomas rinkos pagrindu veikiančioje sistemoje, kurios išlaidų išlaidos tektų ne pačiai valstybei, o sprendimo gera valia nevykdančiam skolininkui. Taip pat neabejotina, kad rinkos pagrindu veikiančioje sistemoje maksimaliai užtikrinamas efektyvumas, nes kreditoriaus teisė pasirinkti antstolį ir tarp antstolių sukuriama konkurencija užtikrina geresnę vykdymo proceso kokybę.

Kaip minėta, nuo 2021 m. sausio 1 d. iš dalies paneigiama kreditoriaus teisė pasirinkti sprendimą vykdančių antstolių, kiek tai susiję su vykdomaisiais dokumentais dėl pinigų išieškojimo, antstolio parinkimą perduodant Teisingumo ministerijos valdomai Antstolių informacinei sistemai. Pažymėtina, kad ši teisėkūros iniciatyva ją tik svarstant Lietuvos Respublikos Seime sulaukė gausios tiek Konkurencijos tarybos¹⁵, tiek ir verslo atstovų kritikos¹⁶.

Atsižvelgiant į specifinį antstolių veiklos reguliavimą, antstolių, veikiančių toje pačioje veiklos teritorijoje, tarpusavio konkuravimo galimybės egzistuoja, nors ir yra ribotos. Nors antstoliai

13 Pavyzdžiui, skolininko interesas vykdymo procese turtą realizuoti kuo didesne kaina arba skolininko interesas, kad vykdymo procese reikalavimo patenkinimas pirmiausia būtų nukreipiamas į kreditoriaus reikalavimui artimiausią skolininko turimą turtą ir pan.

14 Egidija Stauskienė, Vigtas Višinskis, *Teismo sprendimų vykdymas* (Vilnius: Saulelė, 2008): 37.

15 Žr. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2019 m. gruodžio 4 d. raštą Nr. (2.30E-35)6V-2196 „Dėl teisės aktų projektų“, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAN/e657f7b0169e11eaad00dac7ebcb2435?jfwid=jpvqwl1a>.

16 Žr. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2019 m. lapkričio 13 d. Pagrindinio komiteto išvadą „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 609, 650 ir 661 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIII-P-2536“ Nr. 102-P-60“, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/2d099df011b111eaa1dda5669c1a32a1?jfwid=jpvqwl1a>.

veikia tik jiems priskirtose teritorijose, iki priimtų pakeitimų galiojė teisės aktai iš esmės neribojo išieškotojo teisės pasirinkti konkretų antstolį vykdomajam dokumentui įvykdyti iš konkrečioje teritorijoje veikiančių antstolių. Išieškotojai, rinkdamiesi konkretų antstolį, galėjo atsižvelgti į jo profesionalumą, darbo kokybę ir kitus kriterijus, galinčius lemti jo apsisprendimą, kurio antstolio teikiamomis vykdymo paslaugomis naudotis. Atitinkamai galimybė pritraukti kuo daugiau klientų (išieškotojų) ir gauti atlygį skatino antstolius gerinti savo teikiamų paslaugų kokybę, efektyvumą ir profesionalumą.

Pažymėtina, kad Antstolių informacinė sistema jau nuo 2015 metų antstoliams proporcingai paskirsto vykdomuosius dokumentus dėl administracinių baudų išieškojimo ir tokiu būdu per metus antstoliams paskirstoma daugiau kaip 100 000 vykdomųjų dokumentų. Nemažai vykdomųjų dokumentų antstoliams proporcingai taip pat paskirsto ir Lietuvos antstolių rūmai: tai – Valstybinės mokesčių inspekcijos, „Sodros“, Ligonijų kasų, Konkurencijos tarybos, Nacionalinės mokėjimo agentūros ir kitų institucijų pateikiami vykdomieji dokumentai. Vis dėlto Konkurencijos taryba išreišktoje nuomonėje dėl įstatymų projektų pažymėjo, kad šiuo atveju negalima lyginti išieškotojo teisės laisvai pasirinkti vykdymo paslaugų teikėją pagal jam priimtinus kriterijus konkrečioje teritorijoje bei viešojo administravimo subjektams taikomus reikalavimus renkantis vykdymo paslaugų teikėją. Priešingas viešojo administravimo subjektų elgesys – vykdomųjų dokumentų teikimas vykdyti konkretiems jų pasirinktiems antstoliams galėtų būti laikomas tų antstolių privilegijavimu ir atitinkamai toje pačioje veiklos teritorijoje veikiančių antstolių diskriminavimu Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio prasme. Autorių nuomone, nėra pagrindo nepritarti šiems argumentams.

Privačių išieškotojų teisė pasirinkti sprendimą vykdančią antstolį neturėtų būti ribojama, nes tai gali turėti neigiamos įtakos vykdymo proceso efektyvumui. Iki minėto pakeitimo priėmimo konkurencingiausiai ir efektyviausiai veiklą vykde antstoliai gali prarasti tiek poreikį imtis efektyvesnių organizacinių priemonių priverstinai vykdančioms vykdomuosius dokumentus dėl pinigų sumų išieškojimo, tiek motyvą siekti geresnių priverstinio vykdymo rezultatų. Proporcingas automatizuotas vykdomųjų dokumentų dėl pinigų išieškojimo paskirstymas antstoliams iš esmės paneigia antstolio, kaip priverstinio sprendimų vykdymo paslaugas teikiančio subjekto, reputacijos reikšmę, nes nuo to nebepriklausytų gaunamų vykdomųjų dokumentų dėl pinigų išieškojimo skaičius.

Be to, pažymėtina, kad šiuos siūlymus dar svarstant Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitete, Vyriausybė išsakė pastabas, jog jeigu nauji vykdomieji dokumentai dėl išieškojimo iš to paties skolininko būtų teikiami vykdyti tam pačiam antstoliui, absoliuti dauguma naujų vykdomųjų dokumentų būtų teikiami vykdyti išimtinai tik tiems antstoliams, kurie šiuo metu turi daugiausia vykdomųjų bylų, o atskirtis tarp daugiausia ir mažiausiai pajamų gaunančių antstolių tik dar labiau padidėtų ir mažai vykdomųjų bylų turintys antstoliai, negaudami naujų vykdomųjų dokumentų, būtų priversti nutraukti antstolio veiklą.¹⁷ Tai ne tik sumažintų antstolių paslaugų prieinamumą, bet ir neužtikrintų teismų sprendimų vykdymo privalomumo. Įvertinus šias rizikas buvo pritarta siūlymui, kad nauji vykdomieji dokumentai būtų teikiami antstoliams proporcingai atsižvelgiant į Sprendimų vykdymo instrukcijoje nustatytas vykdomųjų dokumentų kategorijas ir išieškotinių sumų dydžius.

Autorių nuomone, toks antstolių institucinės veiklos reguliavimas vertintinas kritiškai dėl sudėtingo suderinamumo su privataus priverstinio vykdymo modeliu. Kaip tik privataus priverstinio vykdymo modelis grindžiamas idėja, kad antstolis vykdymo procese veikia kaip vykdymo paslaugų teikėjas, o išieškotojas, turintis teisę pasirinkti sprendimą vykdančią antstolį, neabejotinai rinksis efektyviausiai šias paslaugas teikiančią antstolį. Intensyvi konkurencija tarp antstolių kontorų gali skatinti antstolius padidinti kreditorių vykdymo procese gaunamą naudą.¹⁸ Konkurencija

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ Great Britain Parliament: House of Commons: Regulatory Reform Committee, and Miller Andrew, *Themes and trends in regulatory reform: ninth report of session 2008-09* (London: The Stationery Office Limited, 2009): 36.

tarp privačių antstolių pripažįstama tokiose valstybėse kaip Anglija ir Velsas, taip pat Belgija ir Prancūzija.¹⁹ Teisės doktrinoje pažymima, kad konkurencija tarp antstolių vykdymo procese gali būti priimtina, tačiau pats konkurencijos pobūdis ir lygis neturėtų kelti pavojaus skolininkų teisėms.²⁰

Vykdymo procese eliminuojant galimybę pasirinkti vykdomąjį dokumentą dėl išieškojimo vykdančių antstolių apribojama antstolių konkurencija, o tai gali turėti neigiamą įtaką tiek teismų sprendimų priverstinio vykdymo proceso efektyvumui, tiek pačiai teisinei valstybės sistemai. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad, remiantis 2019 m. Antstolių rūmų parengtoje veiklos ataskaitoje skelbiamais duomenimis, šiam pasiūlymui pritarė vos 62 iš 113 Lietuvoje veikiančių vykdančių antstolių. Tai taip pat leidžia teigti, kad ir pačių antstolių pozicija šiuo klausimu nėra vieninga.

2.2.3. Valstybės atsakomybės ribos parenkant vykdomąjį dokumentą dėl piniginių sumų išieškojimo vykdančių antstolių

Apribojus išieškotojo galimybę pasirinkti vykdomąjį dokumentą dėl pinigų išieškojimo vykdančių antstolių ir valstybei nusprendus vykdymo veiksmus atliekančių antstolių paskirti naudojant Antstolių informacinę sistemą, kyla klausimas, ar tokiu būdu valstybei taip pat nekyla atsakomybė dėl neefektyviai sprendimą vykdančio antstolio.

Teisės į teisminę gynybą įgyvendinimas neapsiriboja vien teismo sprendimo, kaip vientiso baigiamojo akto dėl ginčo esmės, priėmimu. Nuo to, kaip vykdomi teismų sprendimai, priklauso teisės į teisminę gynybą įgyvendinimas ir efektyvus pažeistų arba ginčijamų asmenų subjektinių teisių ar įstatymų saugomų interesų gynimas.²¹ Dar 1997 m. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) byloje *Hornsby prieš Graikiją* konstatavo, kad bet kurio teismo priimtas sprendimas turi būti vykdomas, todėl vykdymo procesas turi būti laikomas neatskiriama teismo proceso dalimi Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) 6 straipsnio tikslų kontekste. Jei valstybės vidaus teisė neužtikrintų teismų sprendimų vykdymo, teisė į teisingą teismą būtų iliuzinė.²²

Jei vykdymo procese bent tam tikru mastu yra užtikrinamos EŽTK 6 straipsnio garantijos, kyla klausimas, kas turi pareigą užtikrinti teisę į sąžiningą vykdymo procesą? Įvairiose valstybėse teismas yra tik pasyvus vykdymo proceso stebėtojas, kuris nevykdo priverstinio vykdymo veiksmų priežiūros, tik sprendžia ginčus, kylančius vykdymo procese.

EŽTT savo praktikoje yra išplėtęs teisės į teisingą bylos nagrinėjimą taikymą ir tiems atvejams, kai teismo sprendimas vykdomas privataus asmens (antstolio).²³ Teismas nustatė, kad nesvarbu, ar jie dirba kaip privatūs asmenys, ar yra įdarbinti valstybės, antstoliai, vykdydami vykdytinus sprendimus, veikia kaip valdžios institucijų atstovai.²⁴ Todėl valstybė turi pozityviają pareigą organizuoti teismo sprendimų vykdymo sistemą taip, kad ji būtų veiksminga tiek įstatymo lygmeniu, tiek praktikoje ir užtikrintų priverstinį sprendimų vykdymą be nepagrįsto delsimo.²⁵ Tai reiškia, kad EŽTK valstybėms narėms kyla pareiga ne tik priimti reikiamą įstatyminių reguliavimų, bet ir prireikus numatyti priemones, kurios reikalingos veiksmingam vykdymo procesui užtikrinti.

19 Storme Marcel, *Procedural Laws in Europe: Towards Harmonisation* (Antwerpen: MAKLU, 2003): 99.

20 *Ibid.*, 108.

21 Egidija Stauskienė, „Teisinė vykdymo proceso prigimtis“, *Jurisprudencija*, 1(91) (2007): 72.

22 Europos Žmogaus Teisių Teismo 1997 m. kovo 19 d. sprendimas byloje *Hornsby prieš Graikiją*, pareiškimo Nr. 18357/91, pnk. 40.

23 Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. sausio 11 d. sprendimas byloje *Lunari prieš Italiją*, pareiškimo Nr. 21463/93.

24 Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. sausio 11 d. sprendimas byloje *Platakou prieš Graikiją*, pareiškimo Nr. 38460/97.

25 Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. birželio 7 d. sprendimas byloje *Fuklev prieš Ukrainą*, pareiškimo Nr. 71186/01, pnk. 84.

EŽTK valstybės narės yra atsakingos už antstolių veiksmus ar neveikimą, jei tai pažeidžia EŽTK 6 straipsnį.²⁶ Be to, našta užtikrinti, kad būtų įvykdytas sprendimas prieš valstybę, pirmiausia tenka valstybės valdžios institucijoms nuo tos dienos, kai sprendimas tampa privalomas ir vykdomas.²⁷ Vis dėlto teisė į teisingą teismą negali įpareigoti valstybę vykdyti kiekvieną atskirą sprendimą, priimtą civiliniame procese.²⁸ Valstybės atsakomybės išimtimis pripažįstami atvejai, kai pats kreditorius nesiima veiksmų įvykdyti sprendimą.²⁹ Be to, valdžios institucijoms suteikiama tam tikra vertinimo laisvė, kai vykdymas gali sutrikdyti viešąją tvarką arba kai yra susijęs su kitų asmenų teisėmis.³⁰ Kai kurie autoriai teigia, kad teisė į teisingą teismą nereiškia absoliučios teisės gauti tai, kas buvo paskirta sprendimu, ir tokiuose ginčiuose EŽTT tikrina, ar valdžios institucijos veikė tinkamai ir pakankamai.³¹

Naujuoju reguliavimu Lietuvos įstatymų leidėjui apribojus išieškotojo teisę pasirinkti sprendimą vykdančią antstolį, nebuvo įtvirtintas mechanizmas, užtikrinantis išieškotojo interesų apsaugą nuo vykdymo proceso metu neefektyviai veikiančio antstolio. Kaip minėta, pagal iki pakeitimų galiojusią tvarką išieškotojas galėjo ne tik pasirinkti sprendimą vykdančią antstolį, bet ir jį pakeisti, jeigu antstolio atliekami priverstinio vykdymo veiksmai nepateisina išieškotojo lūkesčių ar interesų. Kaip tik per galimybę išieškotojui kontroliuoti vykdomąjį dokumentą vykdančią antstolį buvo užtikrinamas vykdymo proceso efektyvumas ir operatyvumas. Tai, kad įstatymų leidėjas apribojo šią išieškotojo galimybę ir nenustatė kitokio mechanizmo, leidžiančio pakeisti vykdomąjį dokumentą neefektyviai vykdančią antstolį, leidžia svarstyti dėl platesnių valstybės atsakomybės prieš išieškotoją ribų dėl neefektyvaus vykdymo proceso.

Autorių nuomone, vykdymo procese kylančių ginčų tarp išieškotojo ir antstolio sprendimas teismine tvarka nebūtų efektyvus dėl tokiam procese patiriamų papildomų išlaidų, taip pat tokių klausimų sprendimas teismine tvarka atliekant antstolio veiklos kontrolę pareikalautų papildomų laiko sąnaudų, o tai neatitiktų tiek išieškotojo, tiek skolininko interesų. Ilgas ir neveiksmingas vykdymo procesas sukelia neigiamus padarinius išieškotojui ne tik dėl jo pažeistų teisių realios gynybos neefektyvumo, bet ir rizikos, kad skolininko turtas gali nuvertėti, žūti arba dėl kitų priemonių tapti nebelikvidus. O ilgai trunkantis priverstinio vykdymo procesas skolininkui sukelia neigiamus padarinius tiek dėl didėjančių vykdymo proceso išlaidų, tiek dėl didėjančio skolos dydžio, kai išieškotojo reikalavimą sudaro, pavyzdžiui, procesinės palūkanos, skaičiuojamos iki visiško sprendimo įvykdymo.

Apibendrintai galima teigti, kad minėti pakeitimai, kuriais apribodama išieškotojo galimybė pasirinkti ir pakeisti vykdymo veiksmus atliekančią antstolį, sustiprina EŽTT praktikoje suformuotą poziciją dėl valstybės pareigos užtikrinti vykdymo proceso efektyvumą ir iš šios pareigos netinkamo vykdymo kylančią atsakomybę. Tai, savo ruožtu, leidžia teigti, kad valstybei apribojus išieškotojo galimybę pasirinkti arba pakeisti sprendimą vykdančią antstolį, jai tenka pareiga užtikrinti vykdymo proceso efektyvumą.

Išvados

1. Reikalavimas vykdomuosius dokumentus dėl pinigų sumų išieškojimo iš to paties skolininko paskirti vykdyti išieškojimą iš šio skolininko jau vykdančiam antstoliui taip centralizuojant

²⁶ *Ibid.*

²⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. kovo 1 d. sprendimas byloje *Arbačiauskienė prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 2971/08, pnk. 86.

²⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2013 m. vasario 19 d. sprendimas byloje *García Mateos prieš Ispaniją*, pareiškimo Nr. 38285/09, pnk. 42.

²⁹ *Supra note 16.*

³⁰ Monique Hazelhorst, *Free Movement of Civil Judgments in the European Union and the Right to a Fair Trial* (Springer, 2017): 160.

³¹ *Ibid.*, 161.

vykdomąsias bylas skolininko atžvilgiu iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti teigiama iniciatyva, kuria siekiama sumažinti skolininkui tenkančią finansinę naštą dėl vykdymo procese patiriamų išlaidų. Tačiau toks reguliavimas paneigia išieškotojo teisę pasirinkti sprendimą vykdančią antstolį, kuria iš esmės ir grindžiamas privataus priverstinio vykdymo modelis.

2. Vykdomųjų dokumentų dėl pinigų sumų išieškojimo skirstymas per Antstolių informacinę sistemą gali turėti neigiamų padarinių vykdymo proceso efektyvumui, nes proporcingas vykdomųjų dokumentų dėl piniginių sumų išieškojimo paskirstymas tarp antstolių pašalina antstolių tarpusavio veiklos konkurenciją. Kaip tik antstolių veiklos konkurencingumas, reformavus antstolių institucinę veiklą iš privačių antstolių į valstybinius, leido užtikrinti kur kas efektyvesnį vykdymo procesą, o tai sustiprino teismų sprendimų privalomumo principo praktinę reikšmę.
3. Apribojus išieškotojo galimybę tiek pasirinkti, tiek pakeisti sprendimą vykdančią antstolį, manytina, kad valstybei kyla didesnė atsakomybė užtikrinant vykdymo proceso efektyvumą. Todėl valstybei kyla pozityvioji pareiga nustatyti mechanizmą, kuriuo operatyviai galėtų būti pakeistas neefektyviai priverstinius vykdymo veiksmus atliekantis antstolis.

Changes of the Institutional Activities of Bailiffs

Mykolas Romeris University Law School
Institute of Private Law
Mykolas Kirkutis
E-mail: mkirkutis@mruni.eu

Vigintas Višinskis
E-mail: vigvis@gmail.com

Summary. *The article examines the changes in the institutional activity of bailiffs adopted in the Lithuanian legal system, related to the submission of enforcement documents on recovery and the impact of these changes to the efficiency of enforcement of decisions. The first part of the article analyzes the requirement to centralize the enforcement of executive documents against the debtor in the enforcement process. The article also examines the issue of restriction of the recoveree's right to choose the bailiff executing the enforcement document and the impact of this restriction on the effectiveness of enforcement. Finally, the article discusses the issues of state responsibility related to the enforcement process and the new regulation.*

Keywords: *bailiff, enforcement process, enforcement process model, state responsibility, enforcement process efficiency.*